

TESEV
DEĞERLENDİRME
NOTLARI

**İklim Mülteciliği Kavramının
Hukuki Görünümü: Mevcut
Koruma Araçlarının
Değerlendirilmesi ve Çözüm
Önerileri**



Neva Övünç Öztürk

Neva Övünç Öztürk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Aynı üniversiteye bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans ve doktora derecesini almıştır. 'Uluslararası Koruma Çerçevesinde Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi' başlıklı doktora tez çalışması sırasında Öztürk, University of London Queen Mary'de Avrupa Komisyonu'nun Jean Monnet burslusu olarak araştırmalarda bulunmuştur. Göç ve sığınma hukukuna ilişkin konularda çeşitli ulusal ve uluslararası organizasyonlarca yürütülen projelere katkı sağlayan Öztürk, birçok ulusal ve uluslararası platformda bildiriler sunmuş, eğitim vermiştir ve ağırlıklı olarak bu alanda akademik yayınları bulunmaktadır. Öztürk, halen Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı'nda doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

2019 yılında 140 ülkede yaklaşık 25 milyon kişinin çevresel felaketler nedeniyle yer değiştirmek zorunda kaldığı aktarılmaktadır. Belirtilen rakam, aynı nedenlerle meydana gelen göç hareketleri bakımından 2012 yılından bu yana kaydedilen en yüksek rakam olmakla birlikte, karışıklık ve ayırım gözetmeyen yaygın şiddet nedeniyle meydana gelen yer değiştirme vakalarından da üç kat daha fazladır.¹ Çevresel etkiler nedeniyle meydana gelen bu hareketlenmelerin çoğunluğunun ise Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte toplam rakamlar çok yüksek olmasa da Avrupa ve Orta Asya'da da çevresel felaketler nedeniyle yer değiştiren kişilerin sayısının (101.000), iç karışıklık ya da yaygın şiddet sebebiyle yer değiştirenlerin sayısından (2800) çok daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.² Her ne kadar çevresel etkilerin daha çok ülke içerisinde yer değiştirme durumları ile sonuçlandığı bilinse de günümüzde bu sebeple sınır aşan göç hareketlerinin de oluşmaya başladığı görülmektedir. Ancak bu nedenlerle oluşan sınır aşan göç hareketlerinin önemi, kuşkusuz gelecekte bu tür durumlara çok sık rastlanabileceğinin öngörülmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim ağırlıklı olarak küresel ısınma ile tetiklenen çevresel etkiler, hem ani gelişen felaketlerin sayısını giderek artırmakta hem de yavaş



Çevresel nedenlerin göç bakımından itici bir etki doğurması sebebiyle, bu şekilde oluşan göçlerin sosyolojik bakımdan ‘zorunlu göç’ kapsamında değerlendirilebileceği ilk bakışta kabul edilebilse bile uluslararası hukukun zorunlu göçe yönelik koruma araçları, uygulamada ‘iklim mültecilerini’ koruma bakımından yetersiz kalmaktadır.

ilerleyen fakat çok etkili sonuçlar doğurabilecek felaketlerin şekillenmesine neden olmaktadır. Misal olarak, Tuvalu, Kiribati gibi ülkelerin deniz seviyesinin yükselmesi ile birlikte ilerleyen yıllarda tamamen sular altında kalacağı öngörülmektedir. Nitekim bu tür ülkelerde, halihazırda belirtilen sebeple tarım alanları ve yaşam alanları zarar görmekte, göç hareketlenmelerinin bir kısmı da buna dayanarak gerçekleşmektedir.

Terim Karmaşası

Çevresel nedenlerin göç bakımından itici bir etki doğurması sebebiyle, bu şekilde oluşan göçlerin sosyolojik bakımdan ‘zorunlu göç’ kapsamında değerlendirilebileceği ilk bakışta kabul edilebilse bile uluslararası hukukun zorunlu göçe yönelik koruma araçları, uygulamada ‘iklim mültecilerini’ koruma bakımından yetersiz kalmaktadır. Esasen, ‘iklim mülteciliği’ teriminin kendisi dahi, uluslararası mülteci hukukuna uygun olmadığı ve/ya uluslararası hukukun çevresel etkilerle göç eden kişilere yönelik özel bir koruma sağladığı yönünde yanıltıcı bir algı oluşturduğu gerekçeleri ile eleştirilmektedir. Her ne kadar bu hususta, ‘çevresel göçmenler’, ‘çevresel nedenlerle yer değiştiren kişiler’ gibi daha farklı terimler de kullanılıyor olsa, ‘iklim mültecileri’ ifadesinin, hukuki çerçevenin dışında, sosyolojik anlamda

daha net bir nitelendirme yaptığı iddia edilebilecektir. Şöyle ki, ‘iklim mülteciliği’ ifadesi, bir taraftan göçün niteliğinin ‘zorunlu’ olduğunu, diğer taraftan da göçün iklim (ya da çevresel felaketler/sebepler) ile bağlantılı olarak gerçekleştiğini en açık şekilde ortaya koymaktadır. Ancak bu açıklığın yansımalarını hukuki eksende bulabilmek mümkün değildir.

Uluslararası Hukuktaki Koruma Araçlarının Etkin(siz)liği

Uluslararası hukukun zorunlu göçe yönelik koruma araçlarının iklim mültecilerinin korunması bakımından yetersiz kaldığı yönündeki çıkarımı gerekçelendirmek için öncelikle, somut göç hareketinin özelliklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Uluslararası hukukta ‘şemsiye’ bir zorunlu göç tanımı bulunmamaktadır. Göçün zorunlu olup olmadığı, münferit göç eyleminin, koruma araçlarının tespit ettiği çerçeveye girip girmediği üzerinden belirlenmektedir. Nitekim bu nedenle, sosyolojik anlamda zorunlu olarak nitelendirilebilecek bir göç hareketi, uluslararası hukuk açısından aynı muameleyi görmeyebilecektir. Ayrıca, uluslararası hukukta iklim değişikliği/çevresel etkiler sebebiyle göç eden kişilerin korunmasına ve statülerine yönelik özel düzenlemeler ne çevreyle ilgili uluslararası sözleşmelerde ne

... uluslararası hukukta iklim değişikliği/çevresel etkiler sebebiyle göç eden kişilerin korunmasına ve statülerine yönelik özel düzenlemeler ne çevreyle ilgili uluslararası sözleşmelerde ne de başka ilgili konudaki herhangi bir sözleşmede yer almaktadır. Bu nedenle, iklim mültecilerine halihazırda sağlanabilecek korumanın çerçevesi araştırılırken, uluslararası hukukun zorunlu göçe yönelik mevcut genel koruma araçlarını değerlendirmek gerekecektir.

de başka ilgili konudaki herhangi bir sözleşmede yer almaktadır. Bu nedenle, iklim mültecilerine halihazırda sağlanabilecek korumanın çerçevesi araştırılırken, uluslararası hukukun zorunlu göçe yönelik mevcut genel koruma araçlarını değerlendirmek gerekecektir.

Uluslararası hukukta, bu yöndeki koruma araçlarının ilki, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşmedir (1951 Sözleşmesi/ Sözleşme). Bu Sözleşme mülteciyi; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşlerinden dolayı haklı nedene dayanan bir zulüm korkusu taşıyan ve bu sebeple menşe ülkesinin korumasından faydalan(a)mayan veya vatansızsa, aynı nedenle menşe ülkesine dön(e)meyen kişi olarak tanımlamaktadır.³ Böylece, mülteci statüsünün tanınabilmesi için öncelikle bir zulüm ihtimalinin söz konusu olması, ikinci olarak da bu ihtimal ile Sözleşmede sayılan nedenler arasında belirgin bir bağlantının olması gerekmektedir. Esnek olan zulüm kavramının yorumlanmasında genellikle uygulamada, temel hak ve özgürlüklerin ihlali tehlikesinden temel alan ve birey bakımından ciddi zarar doğuran hallere odaklanan

yaklaşımlar izlenmektedir. Ancak iklim değişikliği dolayısıyla meydana gelebilecek zararların bu haklar üzerinde doğrudan bir etki gösterdiğinin ortaya konulabilmesi zordur.⁴ Bununla birlikte, somut bir vaka bakımından bu etkinin gösterilebileceği bir an için kabul edilse bile, bu etki ile zulüm nedenleri arasındaki bağlantının da ortaya konulması gerekmektedir. Bu durumda ise anılan bağlantının tesisi çok güç, neredeyse imkansız olacaktır.⁵ Elbette, iklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek zararların, zulüm ihtimaline dolaylı olarak etki etmek suretiyle mülteci statüsünün tanınmasında bir faktör olabileceği tamamen olasılık dışında da bırakılmamaktadır.⁶ Örneğin, tarım alanlarının yok olmaya başladığı bir ülkede, ulusal bir plan ekseninde bu durumdan mağdur olan çiftçilere belirli yardımlar yapılırken, bir grup çiftçiye etnik kökeni ya da dini veya siyasi görüşlerinden dolayı menşe devleti tarafından ağır bir ayrımcılık uygulanarak hiçbir yardım yapılmaması, başka kaynaklardan yapılabilecek yardımların aynı sebeple engellenmesi ve bu sebeple zararın giderilmesinin başka yollarla mümkün olamadığı bir ortamda, yaşam koşullarının insan onuruna yakışmayacak bir seviyeye düşmesine neden



Tüm bu açıklamaların ışığında, uluslararası hukukta çevresel nedenlerle göç etmek zorunda kalan kişilerin mülteci statüsü kapsamında korunabilmesinin pek de olası görülmediği, iklim değişikliği veya çevresel nedenlerin mülteci statüsünün tanınmasında ancak dolaylı bir etkiye sahip olabileceği sonucuna varılabilir.

olunması halinde, statünün tanınabilmesi olasılık dâhilinde kalabilecektir. Öte yandan, 1951 Sözleşmesi uyarınca aranan bağlantı kriterinin yorumlanmasında, ya zulmün aktörünün doğrudan doğruya Sözleşmede yer alan beş nedenden ötürü bir zulüm korkusu oluşturmuş olması ya da zulmün aktörünün devlet dışı bir aktör olması ve bu beş nedenden bağımsız bir şekilde hareket etmesi durumunda, menşe devletinin koruma zafiyeti ile bu beş neden arasında bağlantı kurulabilmesi aranmaktadır.⁷ Dolayısıyla zulmün aktörünün belirlenmesi de statünün tanınması bakımından önemlidir. Çevresel etkiler nedeniyle göç hareketinin gerçekleşmesi durumunda ise zulmün aktörü bakımından ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Çevresel etkiler nedeniyle mülteci olabilmek için koruma arayan kişilerin başvurduğu endüstrileşmiş ülkeler, genellikle küresel ısınmanın tetiklediği iklim değişikliği ve göçe neden olan çevresel etkilerin oluşmasına katkı sağlayanların bizzat kendileri olmaktadır.⁸ Tüm bu açıklamaların ışığında, uluslararası hukukta çevresel nedenlerle göç etmek zorunda kalan kişilerin mülteci statüsü kapsamında korunabilmesinin pek

de olası görülmediği, iklim değişikliği veya çevresel nedenlerin mülteci statüsünün tanınmasında ancak dolaylı bir etkiye sahip olabileceği sonucuna varılabilir.

Uluslararası hukukta zorunlu göçe maruz kalan kişileri koruyan ve aslında mülteci koruması ile de sıkı bir bağlantısı bulunan bir diğer araç ise geri gönderme yasağıdır (non-refoulement). Bu yasak, hem bazı uluslararası sözleşmelerden kaynağını alan, hem de bir uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kabul edilen bağlayıcı bir kuraldır. Yasak uyarınca, bir kişi, hayatının veya hürriyetinin; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle tehlike altında olacağı bir yere her ne şekilde olursa olsun gönderilemez. Ayrıca kişinin, yaşam hakkının ihlali ya da işkenceye, insanlık dışı veya zalimane muameleye uğrama riski bulunan bir yere gönderilmesi de yasaktır. İklim değişikliği veya çevresel etkiler nedeniyle meydana gelen göç hareketleri ile geri gönderme yasağı arasındaki ilişki, şu sorunun cevaplandırılmasını gerektirmektedir: 'iklim değişikliği yahut çevresel nedenler, kişinin yaşam hakkını ihlal

... çevresel etkiler nedeniyle meydana gelen göç hareketleri ile geri gönderme yasağı arasındaki ilişki, şu sorunun cevaplandırılmasını gerektirmektedir: ‘iklim değişikliği yahut çevresel nedenler, kişinin yaşam hakkını ihlal edebilecek veya kişinin insanlık dışı bir muameleye maruz kalmasını sağlayabilecek sebepler olarak kabul edilerek, geri gönderilmesini engelleyebilir mi?’

edebilecek veya kişinin insanlık dışı bir muameleye maruz kalmasını sağlayabilecek sebepler olarak kabul edilerek, geri gönderilmesini engelleyebilir mi?’ Bu sorunun cevabının pozitif hukuk ekseninde nasıl verildiğini ortaya koyabilmek için ilk önce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) içtihadını değerlendirmek gerekir. AİHM bu hususta doğrudan ve net bir içtihat oluşturmamıştır. Bununla birlikte, Mahkemenin çok nadir olarak ve çok istisnai durumlarda, çevresel etkilerden farklı nedenlerle ekonomik ve sosyal haklar ekseninde kişinin gönderileceği ülkedeki insani şartların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 3. maddesinde düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağı kapsamına giren, insanlık dışı muamele yaratabilecek seviyeye ulaşabileceğine hükmettiği görülmektedir. Mahkeme, bu yönde 2016 yılına kadar çok katı bir standart uygulamış ve iklim değişikliğine/çevresel etkilere bağlı geri gönderme hallerinin yorum yoluyla dahi bu çerçevede değerlendirilebilmesini neredeyse imkansız kılmıştır.¹⁰ Bununla birlikte AİHM’in 2016 ve 2019 yıllarında verdiği iki karar¹¹, çevresel etkilerle ilgili olmamalarına rağmen ve hala yüksek bir standart öngörmelerine rağmen, iklim değişikliği/çevresel etkilere bağlı ola-

rak gerçekleşebilecek ağır ekonomik ve sosyal yoksunluk durumlarının da, AİHS’in 3. maddesinde yasaklanan insanlık dışı muamele hali kapsamına girebilmesini mümkün kılacak şekilde yorumlanmaya¹² müsait hale gelmiştir. Ancak AİHM ile bağlantılı en heyecan verici gelişme, Mahkemenin önündeki, henüz kararı verilmemiş olan Cláudia Duarte Agostinho and Others v. Portugal and Others¹³ davasıdır. Bu dava, altı Portekizli çocuk ve genç tarafından, Türkiye’nin de dâhil olduğu 32 Avrupa ülkesine karşı açılmıştır. Başvuranlar, davalı devletlerin küresel sera gazı salınımına katkı sağlayarak küresel ısınmadan kaynaklanan mevcut ve beklenen zararlara sebep olduklarını, dolayısıyla AİHS’in 2. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı ile 8. maddesinde düzenlenen özel hayat ve aile hayatının korunması hakkını, ayrıca kendi nesillerinin bu durumdan özel olarak zarar göreceği olması nedeniyle de AİHS’in 14. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yasağını ihlal ettikleri iddiasına dayanmaktadırlar. Öte yandan Mahkeme, davaya ilişkin taraflara yaptığı tebligatta işkence ve insanlık dışı/kötü muamele yasağını düzenleyen AİHS’in 3. maddesine ilişkin olarak da tarafların görüşlerini talep ederek proprio motu¹⁴ 3. maddeyi de ihlali

incelenecek haklar arasına dâhil ettiğinin sinyallerini vermiştir. Her ne kadar dava iklim değişikliği nedeniyle oluşan bir göç hareketi ile doğrudan bağlantılı olmasa da Mahkemenin 3. madde ekseninde yapacağı inceleme, iklim değişikliği kaynaklı durumların insanlık dışı muamele kapsamına girip girmeyeceği hususunda net bir duruşu ortaya koyma potansiyelini taşımaktadır. Mahkemenin bu yöndeki kararı, kuşkusuz iklim mültecileri bakımından geri gönderme yasağının etki doğurup doğuramayacağı sorusunun yanıtlanması açısından da belirleyici olabilecektir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin *Teitiota v. New Zealand* Kararı: Koruma İçin Bir Umut Olabilir mi?

Geri gönderme yasağı ve iklim mültecileri arasındaki ilişkiye, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin (İHK) oldukça güncel olan *Teitiota v. New Zealand*¹⁵ Kararında ise nispeten daha net bir yanıtın verildiğini görebilmek mümkündür. Karara konu olan başvuru, Kiribati vatandaşlığını taşıyan Bay Teitiota tarafından yapılmıştır. Teitiota, Yeni Zelanda'da mülteci statüsünün tanınması için başvuruda bulunmuş ancak başvurusu reddedilmiştir. Başvuran bunun üzerine İHK'ne yaptığı şikâyette Yeni Zelanda'nın kendisini Kiribatiye'ye geri yollamasının Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin (MSHS) 6. maddesinde düzenlenen yaşam hakkını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bu iddianın temelinde küresel ısın-

ma nedeniyle Kiribati'de deniz seviyesinin yükselmekte olması ve bunun sonucunda kendisi ve ailesinin yaşam standartlarında oluşan ağır yoksunluklar yer almaktadır. Komite, somut iddialar bakımından ihlal bulmasa da, ilk kez, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri sebebiyle bir kişinin bu etkilerin olduğu bir yere gönderilmesinin MSHS ekseninde yaşam hakkının ihlali sonucunu doğurabileceği yönünde bir yorum yapmıştır. Her ne kadar Komite, yaşam hakkının bu şekilde ihlalinin oluşabilmesi için oldukça yüksek bir eşik ve ağır bir ispat standardı öngörse de, iklim değişikliği ve geri gönderme yasağı arasında ilk kez bu kararla doğrudan bir bağlantı kurulmuştur. Bunun yanında, Teitiota kararının önemi, hiç kuşkusuz iklim değişikliği nedeniyle göçe zorlanan kişilerin geri gönderme yasağına tâbi kılınabileceği kabulünün, bu kişiler bakımından özellikle ulusal hukuklarda korumaya yönelik çareler aranmasını zorunlu hale getirebilecek şartların oluşmasındaki ilk adım olmasından kaynaklanmaktadır.

Olası Koruma Çözümleri ve Türk Hukukundaki Durum

Uluslararası toplumun bugüne dek iklim mültecilerinin korunmasına yönelik doğrudan ve etkin bir adım atmamış olması, devletlerin genel olarak mülteci korumasına kısıtlayıcı bir tavırla yaklaşması, yakın gelecekte de bu yönde bir gelişmenin olası görünmediği savını desteklemektedir.¹⁶ Bununla birlikte İHK'nın Teitiota kararı ve AİHM'in ileride atabileceği adımlar,



Geri gönderme yasağının iklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek zararları da kapsayabileceği yönündeki bir yorumun benimsenmesi durumunda, herhangi bir mevzuat değişikliğine gerek kalmaksızın, bu kişilerin en azından ülkede kalışlarını düzenli hale getirebilmek amacıyla insani ikamet izni kapsamına alınmaları söz konusu olabilecektir.

geri gönderme yasağı bağlantısı ile ulusal hukuklarda doğrudan bir koruma aracının oluşturulmasına ya da mevcut tamamlayıcı (ikincil) koruma¹⁷ uygulamalarının kapsamına iklim mültecilerinin de dâhil edilmesine zemin hazırlayabilecektir.¹⁸ Nitekim bu hususta bazı ülkelerin halihazırda ulusal hukuklarında, insani koruma, geçici koruma temelli bazı araçlara, kullanımı takdirlerine bağlı olsa da yer verdikleri görülmektedir.¹⁹

Türk hukuku açısından ise halihazırda böyle bir korumayı doğrudan doğruya mümkün kılabilecek bir araç bulunmamaktadır. Ancak geri gönderme yasağını istisnasız olarak kabul eden ve Anayasa gereği MSHS ve AİHS gibi insan hakları sözleşmelerinin iç hukukta esas alınması kuralını benimseyen Türk hukukunda, anılan sözleşmelerin İHK ve AİHM yoluyla yorumlanması noktasında meydana gelebilecek olumlu gelişmelere paralel olarak, iklim değişikliği nedeniyle korunma ihtiyacı bulunanların ilgili mevzuatta yapılabilecek açık değişikliklere bağlı olmak kaydıyla²⁰, özellikle ikincil koruma kapsamına²¹ dâhil edilmesine engel bir hal bulunmamaktadır. Geçici koruma bakımından ise, iklim mültecilerinin bu kapsama dâhil edilebilmesi için kitlesel bir akın kapsamında Türkiye'ye gelmeleri ve bu kişilere geçici ko-

ruma sağlanması yönünde Cumhurbaşkanlığının karar alması gerekmektedir. Bununla birlikte, geri gönderme yasağının iklim değişikliği nedeniyle oluşabilecek zararları da kapsayabileceği yönündeki bir yorumun benimsenmesi durumunda, herhangi bir mevzuat değişikliğine gerek kalmaksızın, bu kişilerin en azından ülkede kalışlarını düzenli hale getirebilmek amacıyla insani ikamet izni kapsamına alınmaları söz konusu olabilecektir. Zira bu ikamet izni, sınır dışı etme kararlarının uygulanmadığı ya da bu kararların alınmadığı hallerde etkili olmaktadır. Ancak insani ikamet izninin bir uluslararası koruma ya da geçici koruma statüsü türü olmadığı da altını çizmek gerekir.

NOTLAR

1. Belirtilen rakamlar ülke içerisinde yer de-ğiştiren kişilere yöneliktir: bkz. IDMC, Global Report on Internal Displacement, <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>
2. Ibid.
3. 1951 Sözleşmesi, madde 1A(2).
4. Jane McAdam, Climate Change, Forced Migration, and International Law, Oxford University Press, 2012, s. 48 vd.
5. Ibid.
6. İklim mültecilerinin kapsayıcı bir yorumla (özellikle belirli bir toplumsal gruba mensubiyet nedenine dahil edilerek) Sözleşme kapsamına sokulabileceği yönünde bkz. Jessica B. Cooper, Environmental Refugees: Meeting the Requirements of the Refugee Definition, New York University Environmental Law Journal, Vol. 6, No. 2, 1998, ss. 480-530.
7. Bu son yaklaşım genellikle aile içi şiddet durumlarında mülteci statüsünün tanınması bakımından uygulanmaktadır.
8. Jane McAdam, Climate Change, Forced Migration, and International Law, Oxford University Press, 2012, ss. 45-47.
9. Bkz. D. v. UK, App. No. 146/1996/767/964, 02.05.1997.
10. Bkz. N v. UK, App. No. 26565/07, 27.05.2008.
11. Bkz. Paposhvili v. Belgium, App. No. 41738/10, 13.12.2016; Savran v. Denmark, App. No. 57467/15, 01.10.2019.
12. Bkz. Louise Olsson, Environmental Migrants in International Law, Bachelor Thesis (Örebro Universitet), 2015, ss. 45-47.
13. Cláudia Duarte Agostinho and Others v. Portugal and Others, App. No. 39371/20.
14. Proprio motu, kendiliğinden anlamına gelmektedir, 'hâkim, hukuku kendiliğinden uygular/bilir (jura novit curia)' prensibi ekseninde, AİHM, ihlali incelenecek AİHS hükümlerinin belirlenmesinde tarafların iddiaları ile bağlı değildir.
15. Ioane Teitiota v. New Zealand, CCPR/C/127/D/2728/2016, UN Human Rights Committee (HRC), 07.01.2020.
16. Benzer yönde bkz. Seda Yurtcanlı Durmaz, İklim Değişikliği, Afetler ve İnsan Hakları: Çevresel Zorunlu Göç, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2019, s. 102.
17. Tamamlayıcı (ikincil) koruma uygulamaları, geri gönderme yasağı nedeniyle ülkeden uzaklaştırılmayan ancak, Sözleşmede ara-

NOTLAR

nan, zulüm nedenleri ile zulüm arasındaki bağlantıyı ortaya koyamadıkları için mülteci olarak da tanınamayan kişilere koruma sağlamak amacıyla, ulusal hukuklarca şekillendirilmiş olan bir koruma türüdür. Ancak bu koruma, ağırlıklı olarak, iç karışıklık, savaş gibi ayırım gözetmeyen şiddet durumlarından kaçanlara yahut, işkence, insanlık dışı muamele veya yaşam hakkı ihlal edilebilecek olan kişilere yönelik olarak sağlanmaktadır.

18. Aynı yönde bkz. Giovanni Sciacaluga, *International Law and the Protection of 'Climate Refugees'*, Palgrave 2020, ss. 159-174.

19. Örneğin, Finlandiya'da geçici koruma kapsamına iklim mültecilerinin de girebileceği belirtilmektedir. İsveç ise 'diğer türlü koruma ihtiyacı içerisinde bulunan kişiler-persons otherwise in need of protection- için belirli bir statü düzenlemiştir. Bu statü kapsamına iklim mültecilerinin girebileceği kabul edilmektedir. Bununla birlikte her iki ülke de 2016 yılından sonra yasalarında ve uygulamalarında bazı değişiklikler yaparak bu statülerin etki alanını sınırlandırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 'geçici koruma statüsü' adı altındaki statünün kapsamına iklim mültecileri niteliği taşıyan kişilerin girebilmesi söz konusu olmaktadır. Ancak bu statü, takdire bağlı olarak verilmektedir.

20. Mevcut durumda bu kişilerin ikincil koruma kapsamına dahil edilemeyeceği yönünde bkz. Nuray Ekşi, *İklim Mültecileri, Göç Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2, No. 2, 2016, s. 49.

21. Türk hukukunda zorunlu göçe yönelik olarak üç uluslararası koruma statüsü (mülteci statüsü, şartlı mülteci statüsü ve ikincil koruma statüsü) ve kitlesel akın durumlarında etkili olabilecek geçici koruma statüsü bulunmaktadır. İkincil koruma şu şekilde tanımlanmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 63): 'Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişi'.

REFERANSLAR

Astrid Epiney, 'Environmental Refugees': aspects of the law of state responsibility, içinde, Etienne Piguet, et al. (Eds.), Migration and Climate Change, Cambridge 2011, ss. 388-415.

Corina Her, The ECtHR's Pending Climate Change Case: What is Ill Treatment Got to Do With It? EJIL Talk, 22.12.2020, <https://www.ejiltalk.org/the-ecthrs-pending-climate-change-case-whats-ill-treatment-got-to-do-with-it/>

Derek B. Bell, Environmental Refugees: What Rights? Which Duties? Res Publica vol. 10, 2004, ss. 135-152.

Emily Hush, Developing a European Model of International Protection for Environmentally Displaced Persons: Lessons from Finland and Sweden, Colombia Journal of European Law, Preliminary Reference Blog, 2017, <http://blogs2.law.columbia.edu/cjel-preliminary-reference/2017/developing-a-european-model-of-international-protection-for-environmentally-displaced-persons-lessons-from-finland-and-sweden/>

Esra Tekin, Uluslararası Hukuk Bağlamında İklim Mültecilerinin Korunması Sorunu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, No. 147, 2020, ss. 313-332.

Giovanni Sciacaluga, International Law and the Protection of 'Climate Refugees', Palgrave 2020.

IDMC, Global Report on Internal Displacement, <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/>

Jane McAdam, Climate Change, Forced Migration, and International Law, Oxford University Press, 2012.

Jessica B. Cooper, Environmental Refugees: Meeting the Requirements of the Refugee Definition, New York University Environmental Law Journal, Vol. 6, No. 2, 1998, ss. 480-530.

Louise Olsson, Environmental Migrants in International Law, Bachelor Thesis (Örebro Universitet), 2015

Nuray Ekşi, İklim Mültecileri, Göç Araştırmaları Dergisi, Vol. 2, No. 2, 2016, ss. 10-58.

Seda Yurtcanlı Durmaz, İklim Değişikliği, Afetler ve İnsan Hakları: Çevresel Zorunlu Göç, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2019.

Atıf Önerisi:

Övünç Öztürk, Neva. 2021. “İklim Mülteciliği Kavramının Hukuki Görünümü: Mevcut Koruma Araçlarının Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri” TESEV Değerlendirme Notları 2021/6.

<https://www.tesev.org.tr/tr/research/iklim-multeciligi-kavraminin-hukuki-gorunumu-mevcut-koruma-araclarinin-degerlendirilmesi-ve-cozum-onerileri/>

Copyright © Temmuz 2021

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu projeye katkılarında ötürü Friedrich Ebert Stiftung'a teşekkür eder.

